

ЕЗИКОВА КУЛТУРА / LANGUAGE CULTURE

ЗА ПРАВОПИСА НА СЛОВОСЪЧЕТАНИЯ КАТО МЕНИДЖЪР ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ

ЛОРА ЖЕЛЕВА

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“
ПРИ БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
l.mikova@ibl.bas.bg

В текста се разглеждат правописните затруднения при словосъчетания като *мениджър човешки ресурси, специалист обучения, такса поддръжка*. Колебанията са свързани, от една страна, с употребата на кавички и главни букви, а от друга страна, с поставянето на запетая или тире. Вероятна причина за колебанията е липсата на предлог в този тип изрази, поради което те изглеждат нетипични за българския език. Препоръчва се да се използва предлог: *мениджър по човешки ресурси, специалист по обучения, такса за поддръжка*.

ON THE SPELLING OF EXPRESSIONS FORMED ON THE PATTERN МЕНИДЖЪР ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ

LORA ZHELEVA

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE, BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
l.mikova@ibl.bas.bg

The text discusses spelling difficulties encountered in expressions such as *мениджър човешки ресурси (human resources manager), специалист обучения (training expert), такса поддръжка (maintenance fee)*. The spelling variations stem from the use of quotation marks and capitalisation, on the one hand, or a comma or a dash, on the other. A possible reason for these variations may be the lack of a preposition, which makes the expressions sound atypical for the Bulgarian language. It is, therefore, recommended to use a preposition: *мениджър по човешки ресурси, специалист по обучения, такса за поддръжка*.

В съвременния български език често се употребяват словосъчетания като *експерт подбор, експерт продажби, специалист обучения, оператор подпомагане на потребители, мениджър оперативна дейност, ме-*

мениджър човешки ресурси, инспектор здраве и безопасна работа, такса поддръжка, данък добавена стойност. Тяхното писане поражда колебания. От една страна, може да възникнат съмнения дали част от израза не е собствено име, което е необходимо да се ограда в кавички и да се напише с начална главна буква. Например: *специалист „Обучения“, такса „Поддръжка“*. От друга страна, наблюденията показват, че поради липсата на предлог понякога се пораждат колебания дали част от израза не трябва да се отдели със запетая или тире. Например: *експерт, подбор; експерт – продажби*.

Вероятна причина за правописните затруднения при изразите от този тип е, че те са в известна степен необичайни, нетипични за българския език. Това е така, защото в тях е изпуснат предлогът. По-естествено за българския език е те да се оформят с предлог: *експерт по подбор, експерт по продажби, специалист по обучения, оператор по подпомагане на потребители, мениджър по оперативна дейност, мениджър по човешки ресурси, инспектор по здраве и безопасна работа, такса за поддръжка, данък върху добавената стойност*. Препоръчително е при такива словосъчетания да се използва предлог. Ако все пак не се употреби предлог, не се поставя пунктуационен знак вместо него. Т.е. вариантите със запетая или тире са неправилни.

Именно липсата на предлог е и причината тези словосъчетания понякога да се приемат за съдържащи приложение собствено име, което се пише с главна буква и в кавички. Възможно е някои словосъчетания от този тип да съдържат собствено име. В такъв случай това собствено име се оформя в кавички и с главна буква. Ако например с израза *мениджър „Продажби“* се назовава мениджър в отдел „Продажби“, не е грешно писането на името на отдела в кавички и с главна буква. Всъщност смисълът е един и същ: мениджърът в отдел „Продажби“ е именно мениджър по продажбите. Различен е езиковият израз. Поради това и двата начина на изписване (*мениджър „Продажби“* и *мениджър продажби*) в този случай са правилни. Но и когато се има предвид мениджърът в отдел „Продажби“, отново става дума за пропуснатата част от израза, и то не само на предлога *в*, но и на думата *отдел – мениджър (в отдел) „Продажби“*. Трябва да се има предвид, че такъв начин на изразяване не е типичен за българския език. Препоръчително е да не се изпускат предлогът *в* и съществителното име *отдел* и да се употребява цялото словосъчетание: *мениджър в отдел „Продажби“*.

Има и такива словосъчетания, при които връзката между думите е от друг тип и не е уместна употребата на предлог. Например: *лаборант – анатомия, лаборант – клетки, лаборант – кръвни банки, лаборант – медицински радиографни съоръжения, физик – атомна физика, физик –*

термодинамика, химик – биохимия, химик – органична химия. Смесловите отношения в рамките на словосъчетанието са такива, че не е подходящо да се изразят чрез предлог. В тези словосъчетания има основание да се пише тире за въвеждане на уточнение.

При словосъчетания като *такса поддръжка, данък добавена стойност* няма основания да се пишат пунктуационни знаци или главни букви. Препоръчително е при тях да се използва предлог: *такса за поддръжка, данък върху добавената стойност.* По този начин те звучат поестествено, тяхното значение е по-ясно и не възникват съмнения относно изписването им.

Когато изрази като *такса поддръжка, данък добавена стойност* се използват без предлог, колебанията дали не трябва да се употребят кавички и главна буква, може да са породени от известното сходство със словосъчетания от типа на *застраховка „Гражданска отговорност“*, *застраховка „Живот“*. При тях обаче *„Гражданска отговорност“* и *„Живот“* са употребени като собствени имена в рамките на словосъчетания. Докато *поддръжка* и *добавена стойност* не са собствени имена в словосъчетанията *такса поддръжка, данък добавена стойност*, което личи и от това, че при тях е съвсем естествена употребата на предлог: *такса за поддръжка, данък върху добавената стойност.* Подобни са и изразите *такса смет, данък сгради.* В тези словосъчетания *поддръжка, добавена стойност, смет, сгради* са съществителни нарицателни (а не собствени) имена, които могат да се свързват с другата част от словосъчетанието чрез предлог: *такса за поддръжка, данък върху добавената стойност, такса за смет, данък върху сградите.*

В Закона за местните данъци и такси със същото значение като *такса смет* е използван изразът *такса за битови отпадъци*, а с по-широко значение от *данък сгради – данък върху недвижимите имоти.* Трябва да се отбележи, че в този официален правен текст посочените словосъчетания се употребяват само с предлог. И при тях е възможно, макар и да не е препоръчително, изпускане на предлога: *такса битови отпадъци, данък недвижими имоти*, но не се практикува в юридически текстове поради необходимостта от максимална яснота.

В съвременния български език може да се срещнат още много примери за изпускане на предлог в подобни словосъчетания, като понякога в един и същи текст се срещат и двата варианта – както с предлог, така и без предлог. Например: *мениджър филиал* и *мениджър на филиал, инспектор обществено здраве* и *инспектор по обществено здраве.*

В този тип словосъчетания е налице подчинителна връзка между две съществителни имена. Подчиненото съществително може да има съгла-

сувано определение (*данък върху добавената стойност*) или несъгласувано определение (*оператор по подпомагане на потребители*). Трябва да се има предвид, че безпредложните словосъчетания от съществителни имена са по-рядко срещани в българския език. Предложните са „по-многобройни и типични за аналитичната система на нашия език“ (ГСБКЕ/ GSBKE 1983: 37). Затова, както нееднократно подчертахме, е препоръчително в словосъчетанията, които обсъдихме, да се употребява предлог, за да звучат по-естествено на български език.

ЛИТЕРАТУРА

ГСБКЕ 1983: *Граматика на съвременния български книжовен език. Т. 3. Синтаксис*. София, Издателство на БАН.

REFERENCES

GSBKE 1983: *Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik. T. 3. Sintaksis*. Sofia, Izdatelstvo na BAN.

✉ Гл. ас. д-р Лора Желева

Секция за съвременен български език

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

при Българската академия на науките

бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ Assist. Prof. Lora Zheleva, PhD

Department of Modern Bulgarian Language

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenski prohod, Bl. 17, Sofia 1113, Bulgaria